

LBRIS

We know
books

JOHN BERGER

G.

Traducere din limba engleză și note de
Ioana Văcărescu

ENDORFECTION

 VELANT
CĂRȚI ÎNSEMNAȚE.

Tatăl personajului principal al acestei cărți purta numele de Umberto. Era un negustor din orașul Livorno și făcea comerț cu fructe confiate. Era un bărbat dolofan și scund, care părea și mai îndesat din cauză că avea capul foarte mare. Pentru femeile pe bună dreptate temătoare de bârfe și de gura lumii, dimensiunea neobișnuită a capului lui Umberto putea fi atrăgătoare. Le ducea cu gândul la încăpățănare, greutate și pasiune. Cele mai multe femei din pătura socială a negustorilor din Livorno sau din Pisa erau timide. Prin urmare, bărbatul dobândise în rândul lor reputația de a fi monstruos. I se spunea *La Bestia*: un apelativ justificat într-o oarecare măsură prin nepolitetea, prin felul răutăcios în care îi privea pe cei din jur și prin aroganța lui, dar numele păstra suficient din sensul propriu, crud al cuvântului pentru a alimenta și, în același timp, a înăbuși atracția pe care o simțeau femeile față de el în mod inconștient. Un indiciu semnificativ din punctul acesta de vedere era că nu-i spuneau niciodată *La Bestia* în fața soților lor. Porecla era păstrată strict pentru conversațiile femeilor, purtate la întâlnirile de după-amiaza.

Soția lui Umberto, Esther, era fiica unui ziarist evreu din Livorno, un liberal. Se măritase cu Umberto la douăzeci de ani. Tatăl ei nu fusese de acord cu acest mariaj, pentru că îl considera pe Umberto necioplit și incult, dar refuzase să-și încalce principiile liberale interzicând-o. Când tânăra avea douăzeci și unu de ani, tatăl ei a murit pe neașteptate. Misterul sănătății șubrede a femeii a luat naștere la moartea tatălui și a construit treptat fundația pentru un drept pe viață: dreptul de a nu fi într-o prezentă, dreptul de a se retrage din viață. Lui Umberto i se părea că se însurase cu o nălucă. (Pentru el, nălucile erau ceva legat de femei și de aplecarea femeilor către supranatural.) Ei i se părea că se măritase cu un animal, deși, la momentul respectiv nu știa cum îi spuneau prietenele ei.

Esther avea o viață socială înfloritoare în orașelul de provincie. De-abia dacă era vreo după-amiază în care să nu meargă undeva în vizită sau să nu primească musafiri. Nimeni nu refuza invitațiile ei la cină. Secretul lui Esther — și era, în parte, și secretul puterii soțului ei în Livorno — consta în înfățișarea ei. Avea pielea teribil de palidă, părul castaniu-închis, pe care îl purta strâns cu grijă la spate, și ochi molcomi, cu cearcăne adânci, întunecate. Atât figura, cât și trupul îi erau nespuse de slabe. Cu toate acestea, nu părea bolnăvicioasă. Oamenii bolnăvicioși subliniază parcă imprevizibilitatea cărnii: au un soi de senzualitate patetică și stridentă. Esther părea delicată, fragilă, ca și cum ar fi fost plămădită din altceva decât carne: dintr-o substanță care părea să fi fost forțată și finisată cu grijă, astfel încât să nu fie vreodată în pericol de a trece printr-o transformare.

Pentru cercul ei de prieteni și de cunoștințe din Livorno, trăsăturile fizice ale lui Esther erau semnul unei spiritualități deosebite. Ea înțelegea la ce aspirau ei. Ea aprecia mai bine decât oricare dintre ei Credința, Frumusețea, Dorurile Sufletului, Iertarea, Inocența, Pietatea Filială, Iubirea. Dacă un musafir, atunci când stăteau de vorbă, voia să invoce latura spirituală a experienței trăite, se întorcea către ea pentru a primi confirmarea; un semn ușor din cap, chiar și simpla coborâre leneșă a pleoapelor din partea lui Esther erau suficiente pentru a-l face să simtă că a fost înțeles și, prin urmare, că spunea adevărul.

Când rămăneau singure cu ea, femeile vorbeau despre ele însele. Aveau tendința de a se pune singure într-o lumină cât mai proastă cu putință, căci cu cât mai rele se descriau a fi, cu atât mai multă libertate aveau mai târziu, după ce își exprima ea aprobarea. Asta căutau: aprobarea ei. Și o primeau imediat ce terminau de vorbit. Atunci înțelegeau cât se poate de clar (și de fiecare dată era o surpriză) faptul că, într-o clipă, Esther ascultase cu interes și nu le criticase absolut deloc (lucru pe care nu-l făcea niciodată), însemna că ea aproba, că era de acord cu ceea ce făcuseră sau aveau de gând ele să facă. Era asemenea unui preot la care se spovedeau, însă care era de același sex ca ele.

Însă nimic din toate acestea nu ar fi fost posibil fără soțul ei. Dacă n-ar fi fost Umberto, asupra ei ar fi planat bănuiala că era o sfântă în loc de a arăta doar ca o sfântă. Iar asta ar fi fost fatal pentru poziția ei socială. Poate că reprezenta anumite valori spirituale, dar cel mai important era ca, înainte de toate, să îi reprezinte pe ei, burghezia din Livorno. Faptul că era

soția unui producător și negustor de fructe confiate de succes o ancora în mijlocul lor. Mai mult decât atât, era soția unui bărbat cunoscut pentru faptul că se tocmea până în pânzele albe, pentru apucături bădărane și pentru apetituri vorace. Prin urmare, oamenii credeau că era imposibil ca traiul alături de el să nu o fi corupt într-o oarecare măsură. Iar această corupere, ce nu putea fi vreodată respinsă cu totul, făcea ca spiritualitatea ei să nu pară excesivă sau jenantă.

Tot astfel, faptul că Esther era soția lui Umberto îl salva pe el de la a părea exagerat. Fără ea, ar fi putut fi considerat depravat. Cu ea alături, cei din jur puteau crede că bărbatul fusese îmblânzit.

*

Mama personajului principal era o femeie de douăzeci și șase de ani, care purta numele de Laura. Mama ei era americană, iar tatăl, care murise, fusese general în armata britanică.

Le văd pe Laura și pe Esther, care nu s-au întâlnit niciodată față în față, așezate una lângă alta, așa cum trebuie să fi apărut uneori în gândurile lui Umberto. Laura e scundă, are părul blonziu și nasul un pic cârn. Pe lângă Esther, pare un copil bondoc. Dar alura ei nu este cu totul copilărească. Poartă cu multă încredere în sine haine costisitoare, însă nu cu aceeași demnitate ca Esther. Vorbește mult, cu o voce sonoră; Esther ascultă. Măinile lui Esther sunt subțiri și sensibile; ale Laurei sunt grăسune și îndesate. Ochii Laurei sunt căprui și, atunci când vrea să-și sublinieze supărarea, îi deschide larg de tot. Când se supără, Esther închide ochii. Dacă Esther ar fi surprinsă în

timp ce face baie, ar „înlemni” așa cum pătesc unele animale sălbatice, ar rămâne nemișcată; dacă ar fi luată astfel prin surprindere, Laura și-ar acoperi sânii cu mâinile, s-ar ghemui și ar țipa.

Fiecare era geloasă pe cealaltă: Laura, având drept dovadă o fotografie pe care îl convinsese pe Umberto să i-o arate, era convinsă că Esther deținea toate calitățile feminine înnăscute care ei îi lipseau; în schimb, Esther bănuia că Umberto cheltuia sume însemnate cu amanta lui americană.

La șaptesprezece ani, când locuia în New York, Laura se căsătorise cu un milionar din industria cuprului; după doi ani, îl părăsise și venise în Europa, alăturându-i-se mamei ei, care locuia în Paris. Îl cunoscuse pe Umberto, cu trei ani în urmă, pe un vapor cu destinația Genova. Umberto îi făcuse curte cu o asiduitate și o perseverență cum ea nu le-ar fi crezut posibile. A făcut-o să se simtă, îi scria ea mamei sale, asemenea Cleopatrei. (Vaporul venea din Egipt.) Au petrecut imediat o lună întreagă împreună, în Veneția.

A aranjat ca niște cântăreți, i-a povestit ea mamei, să ne însoțească seara, pe de o parte și de alta, în gondole. N-o să uit niciodată seara aceea. A fost tare amuzant, mai ales când glumea că mâinile lui seamănă cu niște crabi. Sigur ți-ar plăcea de el! Tocmai de asta n-o să-l aduc încă la Paris! Are prieteni peste tot și a fost un bal la care ar fi trebuit să mergem. A vrut să-mi comande o rochie. Dar, n-o să-ți vină să crezi, i-am spus că prefer să nu merg. Și în loc de bal am mers pe insula Murano.

În următorii trei ani s-a întâlnit cu ea în Milano, Nisa, Geneva, Lugano, Como și în alte stațiuni, dar

nu i-a permis niciodată să se apropie de Livorno. Când nu era cu el, se întorcea la anturajul de prieteni bogați ai mamei ei, la Paris, prieteni în fața cărora nu recunoștea niciodată că iubitul ei italian făcea negoț cu fructe confiate. A luat lecții de canto (până când a decis, în pofida protestelor profesorului ei, că nu are talent) și a studiat teoriile lui Nietzsche.

Ori de câte ori Umberto venea la întâlnirile cu ea, după o perioadă mai lungă de despărțire, și îl vedea apropiindu-se, o izbea cât de neverosimilă era relația lor. Lipsa lui de subtilitate, de eleganță, gesturile de o grosolanie provincială în ceea ce privea banii o jigneau. În New York, își spunea ea, bărbatul acesta ar fi fost chelner într-un restaurant, un chelner pe care ea și prietenii ei nici n-a fi catadicsit să-l observe. Însă după vreo oră în compania lui, nu-l mai putea privi critic. Era ca și cum ar fi urcat într-un turn din care nu mai putea evada până nu pleca el. În acel turn, Laura era și amantă, și copilă. Se juca acolo, fie cu mare seriozitate, fie frivol, cu orice îi oferea el. Din turn putea privi în afară, dar din exterior nu putea niciodată să vadă turnul. Turnul era povestea lor de iubire. În lunile în care nu-l vedea, se gândea la el și la pasiunea lui pentru ea și la propriile sentimente față de el ca și cum toate acestea ar fi fost un loc, un spațiu. Îl putea vizita iar și iar, ajungea acolo și în vise; cu toate acestea, era un loc în care nu rămânea niciodată prea mult.

*

Umberto, care în tinerețe a lucrat în New York pentru o firmă care importa ulei de măsline și vermouth italianesc, vorbește engleza fluent, dar cu un puternic accent italianesc.

Oh! Laura, maiestuoșitatea munților! Și lacul, atât de calm și de lin. Liniștea de la apusul unei zile e un lucru teribil de frumos, dar tu ești și mai frumoasă, *mia piccola*. Și doar cu tine mă pot bucura de o asemenea pace... Și când mă gândesc că am venit pe sub munții ăștia, tunelul e lung de cincisprezece kilometri, cincisprezece. E o minune a științei să faci așa ceva — cincisprezece kilometri printr-un munte. Și pe partea asta a muntelui, *passeretta mia*, mă aștepti tu.

(Tunelul St. Gothard a fost inaugurat în 1882. În timpul lucrărilor de construcție și-au pierdut viețile opt sute de oameni.)

Umberto și amanta lui pornesc de la gara din Montreux spre hotel într-un cupeu. Umberto de-abia a sosit. Laura îl găsește mai neverosimil decât oricând. El o înlănțuie cu brațele și încearcă s-o sărute pe ureche. Ea îl împinge.

Drept ce mă iei? îl întreabă.

Laura mea, Laura mea, răspunde el. Te iau drept Laura mea.

Scoate din buzunarul de la piept al paltonului un pachet legat cu panglică bleu. Pleacă fruntea și îi oferă pachetul în palmele întinse, ca și cum i-ar aduce o ofrandă. Ea îl acceptă. Bărbatul își coboară mâinile pe șoldurile ei. Ea își îndreaptă privirea stăruitoare asupra mâinilor lui, în încercarea de a-l descuraja de la asemenea gesturi în public. (S-au mai certat pe tema asta. El e de părere că interiorul unui taxi este asemenea unui separeu din restaurant. Ea îi răspunde că nu poți transforma un loc public într-unul privat, doar plătind un pic mai mult!) Mâinile lui, acoperite cu păr negru sărmos, îi sunt foarte familiare. Mâinile lui au autoritate; ele aranjează lucrurile

așa cum vrea el. În jurul mesei, cu partenerii lui de afaceri din Livorno, mâinile lui construiesc în aer, în fața ochilor tuturor, mari scheme nevăzute la care ei se consideră norocoși că iau parte. În angro, mâinile lui garantează calitatea fructelor pe care le ating aprobator și strică pe loc fructele pe care le resping. Bărbatul se lasă pe spate și o privește cum deschide cadoul.

În cutie este hârtie de împachetat din mătase, iar în ea este învelită o podoabă pentru păr, din catifea verde, împodobită cu perle. Laurei i se taie răsuflarea. Umberto o ia ca pe un semn de încântare.

Sunt perle veritabile, *passeretta mia*.

Tocmai astăzi și-a găsit, se gândește ea, o podoabă d-astea e pentru o puștoaică de șaispe, șapțișpe ani, e ca o jucărie, un fleac. Lipsa de judecată a iubitului ei o înfurie dintr-odată. Îi pare similară cu gestul lui de a încerca s-o muște de ureche la două minute după ce se întâlnesc. Cum se face, întreabă ea, că refuză întotdeauna să observe ce îi place și ce îi displace ei, de ce nu a învățat deloc lucrurile astea?

N-am cum s-o port, spune ea, aș arăta ridicol, e pentru o tânără de-abia ieșită de pe băncile pensionului!

În lumina slabă din cupeu se distinge greu forma podoabei, dar cele trei rânduri de perle fac să pară că în poala ei zace un colier.

N-are rost să mă prefac, nu? Ai fi oricum dezamăgit, fiindcă nu pot s-o port.

Atunci o să-ți cumpărăm un colier, îi răspunde el.

Tocmai independența asta a ei îi place atât de mult. Poate călători oriunde ca să se întâlnească cu el. Înainte să ajungă, citește despre istoria locului în care

merg. Îi arată ea lui castele și fântâni, și știe întotdeauna ce vrea să facă. Cu toate acestea, nu e nevoie decât s-o cuprindă în brațe și ea devine docilă ca o rândunică. De asta o numește *passeretta mia*.

O să mâncăm, îi spune el, facem un ospăț la noi în cameră cu vinul ăla alb elvețian despre care mi-ai spus că este ca un pește cu un cuțit — mai ții minte? — și pe urmă ne culcăm, *passeretta mia*. Și mâine o să căutăm colierul, și dacă nu găsim aici niciunul care să îți fie pe plac, mergem la Milano în câteva zile.

Umberto și-a găsit întotdeauna amanta surprinzătoare în pat. Nerăbdarea lui de acum este, în parte, urmarea faptului că aproape nu-i vine să creadă că va fi din nou luat prin surprindere. În picioare, e iute, are o voință puternică, e independentă; stând întinsă lângă el, a fost întotdeauna delicată și supusă, iar atingerea mâinilor ei era întotdeauna mai ușoară decât își amintea el mai târziu.

Avea părul pubian puțin și neobișnuit de fin, moale ca firul de mătase; sfârcurile îi erau micuțe și tandafirii, iar când le săruta el, se înroșeau; când lăsa capul pe spate și zâmbea, dezvelindu-și dinții, cei de jos și de sus nu se atingeau cu totul — rămânea între ei un spațiu cât să treacă, poate, un grăunte de nisip. Delicatețea și sensibilitatea trupului ei îl uluiau de fiecare dată pe Umberto și-l conduceau negreșit pe culmile unei pasiuni aprinse.

Ba o să păstrez podoaba de catifea, spune ea, și poate că într-o zi am să i-o dau fiicei mele!

Își lasă mâna pe brațul lui.

Încântat, el spune: Ah, micuța mea, ești nebună, ești chiar *matta*.

Matta (nebună) era vorba de alint pe care o folosea cel mai des față de ea.

Pentru Umberto, nebunia este la ea acasă în Livorno: vede nebunie în halele uriașe, ca niște monoliți, oarbe și mute asemenea unor forturi părăsite, în cei patru mauri captivi, blestemând, înlănțuiți de monumentul lui Ferdinando I de Medici¹, în aglomerarea de mărfuri cu care este suprasaturat orașul, în bucățile dreptunghiulare de cer decupate de clădirile imense ridicate deasupra canalelor întunecate, în populația lui aflată într-o permanentă schimbare, în zidurile terne, în nehotărârea spațiilor sale, în duhoarea sărăciei și a inutilității sale, în deschiderea sa furișă spre mare.

Orașul are o nebunie înăscută, simte Umberto. Dar aceasta se face simțită doar în izbucniri izolate. De câte ori are loc vreuna, el își aduce aminte de prima asemenea izbucnire pe care a trăit-o, în 1848, când avea zece ani.

Podurile, spațiile nehotărâte, cheiul, Piazza San Michele și cei patru mauri care blestemă, punțile vapoarelor și funiile catargelor ce se întindeau de-a lungul ieșirii furtive la mare, toate erau pline de o mulțime agitată, o mulțime care pe verticală era redusă la dimensiunea unor pitici de clădirile înalte, geometrice, dar care pe orizontală creștea neîncetat, cu toate că oamenii se înghesuiau din ce în ce mai strâns: *i teppisti!*

¹ Monumentul celor patru mauri se află în Piazza San Michele din Livorno; cele patru statui din bronz se află la baza monumentului care îl înfățișează pe Ferdinando I de Medici, sclavii fiind legați cu lanțuri în jurul pedestalei impozant. (n. trad.)

O asemenea mulțime este un test solemn pentru individ. Se adună ca martoră a sorții comune a oamenilor — o soartă în care diferențele personale și-au pierdut importanța. Această soartă a constatat, din punctul de vedere al propriei memorii, într-o neîncetată sărăcie și umilință. Cu toate acestea, apetitul omului n-a avut de suferit. O singură pereche de ochi întâlnită în acea mulțime este suficientă pentru a scoate la iveală măsura posibilelor revendicări, iar cele mai multe dintre aceste revendicări vor fi imposibil de îndeplinit. În mod inevitabil, discrepanța dintre ce se revendică și ce se oferă va conduce la violență: violența este pe atât de inevitabilă, pe cât este prezența mulțimii inexorabilă. Mulțimea s-a adunat acolo ca să revendice imposibilul. Nevoia omului, a mulțimii, este să rupă ordinea care a definit și a făcut diferența dintre posibil și imposibil pe spinarea sa, generație după generație. În fața unei asemenea mulțimi, există doar două modalități în care un singur om, care nu face parte din ea, poate reacționa. Fie vede în ea întreaga promisiune a omenirii, fie este înfricoșat, iar promisiunea omenirii nu este ușor de întrevăzut. Nu ești unul dintre ei. Doar dacă te-ai pregătit deja, vei putea întrezări promisiunea.

Umberto se temea de mulțime. Își justifica frica prin convingerea că oamenii aceia erau nebuni.

Erau și unii care alergau pe lângă mulțime și o ocărau. Căldura verii din 1848 îl făcea pe băiețelul Umberto să transpire până și noaptea, în pat. Figurile acelor oameni se umflau de parcă dăduseră în apoplexie, iar sudoarea le curgea pe față asemenea unor lacrimi.

Umberto e de părere că un om cu capul pe umeri trebuie întotdeauna să se privească pe sine ca pe o